

Arja van Veldhuizen en Betsy Dokter

Bronnen uit Amsterdam

'Het lijkt heel echt, net alsof je het zelf te pakken hebt.'

Dat zei de eerste de beste leerling die geïnterviewd werd tijdens de producttest van de website 'Bronnen uit Amsterdam' over een archiefstuk. Wat haar betreft lijkt onze opzet gelukt om leerlingen in contact brengen met historische bronnen via internet.

7

Arja van Veldhuizen en Betsy Dokter zijn educatoren van het Amsterdams Historisch Museum en het Gemeentearchief Amsterdam.

Dienstbodes doen de buitenboel: Louvre-deuren worden gewassen en ramen schoongespoten.

Op de website www.bronnenuitamsterdam.nl kunnen leerlingen ruim tweehonderd bronnen vinden uit zowel het Gemeentearchief Amsterdam als het Amsterdams Historisch Museum. De site is in eerste instantie bedoeld voor geschiedenisleerlingen in de tweede fase havo/vwo; de bronnen houden alle verband met het thema 'Primaire samenlevingsverbanden'. Maar tegelijkertijd kunnen ook andere vakken en andere leerlingen van de site profiteren!

Wie surft naar www.bronnenuitamsterdam.nl komt het rood en geel tegemoet. Een 'flashy' website volgens een recensie. Via de startpagina en de 'login'-pagina komt de bezoeker op een themapagina, waar gekozen kan worden uit vijf thema's, ieder met diverse subthema's, die alle inzicht verschaffen in de directe leefomgeving van mensen in de jaren 1848-1917.

Het initiatief

Wat de bezoeker niet ziet, is de lange weg die gelegen heeft tussen idee, uitwerking en het uiteindelijke product.

Het begon allemaal in 1998, toen museumcollega's zich tijdens een studiemiddag vergaapten aan de grenzeloze mogelijkheden van het nieuwe medium internet. Vertegenwoordigers

van het onderwijs deden een beroep op de musea om samen te werken bij het ontwikkelen van digitaal onderwijs-aanbod en niet – zoals zo vaak – ieder voor zich iets te produceren. Dit advies kwam over. Vanuit een werkgroepje werd een proefproject gestart door drie partners: de ABC Schoolbegeleidingsdienst Amsterdam, het Amsterdams Historisch Museum en het Gemeentearchief Amsterdam. Het initiatief werd SteigerM (de M staat voor Museaal) genoemd. Voor dit proefproject gingen we uit van Amsterdam, maar de doelstelling van een geïntegreerd aanbod voor het onderwijs kan natuurlijk ook met andere Nederlandse culturele instellingen gehaald worden. SteigerM wilde de aanlegplaats worden voor een geschakeerd aanbod aan educatieve projecten, voor vele doelgroepen in het onderwijs. Ons proefproject werd de eerste pier aan deze steiger.

Op het gladde ijs

Bij het concretiseren van het abstracte idee van de website werd snel duidelijk dat we ons op heel nieuw en daarom zeer glad ijs begaven: het medium was vrij onbekend, de samenwerking was nieuw en we kregen ook volop te maken met veranderingen in het onderwijs.

De tweede fase gaf ons kansen voor aansluiting, want twee soorten vernieuwingen moesten gestalte krijgen: leerlingen zelf onderzoek laten doen en de introductie van ICT. De klacht was tevens dat er niet of nauwelijks geschikt lesmateriaal bestond voor dit nieuwe type onderwijs. Met onze site wilden we in dit gat springen en docenten en leerlingen materiaal aanbieden dat tenminste een aantal hoofdstukken traditionele lesstof zou kunnen vervangen.

Vanuit de aard van onze collecties lag het voor de hand om ons te richten op het vak geschiedenis (en staatsinrichting). In samenspraak met de KPC Groep werd besloten ons te richten op het schoolexamen. Wij kozen voor domein C Primaire Samenlevings-

verbanden, omdat dit domein zich het meest op microniveau afspeelt, waarvoor een lokale uitwerking op zijn plaats is, ook voor leerlingen buiten Amsterdam.

We wilden een site maken waar een geschiedenisdocent in de dagelijkse praktijk iets aan heeft. Daarom konden wij niet verder zonder inbreng vanuit het onderwijs zelf. Drie docenten, Willem Walter van het Montessori Lyceum Amsterdam, Ruud Mesman van het Amsterdams Lyceum en Tineke Roelofsen van het Bernard Nieuwentijt College Damstede, waren bereid om het avontuur aan te gaan. Samen met hen ontwikkelden we een didactische structuur voor het bronnenmateriaal tot iets wat wij *computerdidactiek* zijn gaan noemen.

Dat viel niet mee, omdat we met allerlei onbekende gegevens moesten werken. Die beroemde tweede fase bijvoorbeeld: hoe zelfstandig gaan leerlingen daarin werken? En specifieker: Hoe maak je opdrachten met behulp van ICT? We wilden niet zomaar een bak bronnen op het net kiepen. Maar hoe dan wel, was de grote vraag.

De opzet

In brainstormsessies met de docenten is de structuur ontwikkeld die nu op het net staat. Steeds weer hebben we onszelf de vraag gesteld: is het materiaal en is de aanpak geschikt voor zelfstandig leren?

We zochten een structuur waarmee een leerling individueel een praktische opdracht kan maken en waarmee de docent bijvoorbeeld een aantal bronnen kan selecteren voor een eenvoudige klassikale opdracht. Het was uitdrukkelijk niet onze bedoeling om een invulmodel te leveren. Dat zou de kopieercultuur maar in de kaart spelen.

Er is een aantal thema's en subthema's gekozen die passen binnen het domein Primaire Samenlevingsverbanden. Daar zijn bronnen bij gezocht uit de archieven en collecties van de beide instellingen. Een arbeidsintensief karwei, waar-

aan negen stagiaires van de lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht hebben bijgedragen.

De thema's en subthema's zijn:

Wonen	– op stand
	– krotten
	– eerste sociale woningbouw
Werken	– dienstbodes
	– fabrieken
	– inkomsten/consumptie
Hygiëne	– stadsreiniging & riolering
	– waterleiding
	– broodfabriek
Politiek	– gezondheidscommissie
	– protest
	– Treub en Wibaut, twee politici
Demografie	– migratie
	– sterfte
	– huwelijk

De bronnen zijn ingedeeld naar brontype, zoals we in museum en archief gewend zijn: schriftelijke bronnen en beeldbronnen. Bij elk subthema is een hoofdvraag geformuleerd. Dit is gedaan om de leerling bij het maken van een opdracht toch nog enig houvast te geven. Verder staan er geen vraagstellingen op de site. Als de leerlingen een werkstuk maken zoals een praktische opdracht of een profielwerkstuk, kunnen ze die zelf formuleren. Binnenkort zullen overigens voorbeelden van praktische opdrachten en een model voor historisch onderzoek toegevoegd worden aan het docentendeel van de site.

Het eerste wat opvalt bij het doorklikken naar één van de vele bronnen is de afbeelding van de bron zelf. De bron kan ook vergroot worden weergegeven. Als je op de icoontjes klikt, vind je een toelichting op de bronnen en enkele korte brongerichte vragen. Deze vragen zijn bedoeld als lees- en kijkhulp. Ze zijn toegevoegd op nadrukkelijk verzoek van de docenten, om leerlingen op weg te helpen.

De leerling kan er gebruik van maken, het hoeft niet.

Om de leesbaarheid van primaire schriftelijke bronnen te vergroten, is een transcriptie toegevoegd. Onder elke bron is een beschrijving opgenomen, op basis van de bestaande registratie van archieven en collecties. Met deze gegevens kunnen leerlingen desgewenst hun onderzoek in het museum of archief nog uitbreiden.

SteigerM wordt BronnenuitAmsterdam

Vanaf het moment dat de financiering – eindelijk – rond was in november 2000 tot de vuurdoop van de site tijdens de VGN-didactiekconferentie 2001 was het zeer hard werken. Allerlei 'extraatjes' ontbraken nog en diverse thema's wachtten op uitbreiding. Maar de structuur stond er. De vraag was of onze opzet ook bruikbaar was. We vonden de reacties van de deelnemers aan de VGN-workshops bemoedigend, maar dat was geen objectieve waarneming. In samenwerking met een onderzoeksbureau is toen een zogenaamde producttest uitgevoerd. Vijf docenten en tien leerlingen werden uitvoerig geïnterviewd over ontwerp en navigatie.

Over het algemeen werd de bruikbaarheid zowel door docenten als leerlingen positief beoordeeld. De navigatie werd heel helder gevonden. Zelfs de docent die zichzelf als digibeet betitelde, klikte er goed doorheen. De vormgeving vond men over het algemeen modern en strak: 'Best wel cool'. De icoontjes, die in onze ogen een beetje kinderachtig aandedden, sloegen erg aan. Alleen verwachtten de gebruikers dat ze een soort gidsfunctie vervulden. Die opmerking en nog een hele waslijst, hebben we ons ter harte genomen bij de aanpassing en verbetering van de website. Bijna iedereen viel over de naam en natuurlijk hadden ze gelijk. SteigerM is de naam voor een idee, maar zonder uitleg snapt niemand dat. Vandaar dat

de website vanaf het nieuwe schooljaar de lucht ingegaan is als:
www.bronnenuitamsterdam.nl

De site staat tot uw beschikking; kijkt u vooral zelf op internet! Sinds de producttest is het aantal bronnen meer dan verdubbeld. Het zijn er nu ruim tweehonderd en deze zomer volgen er meer. De site biedt leerlingen – en docenten – een unieke gelegenheid om bronnen te raadplegen die normaal voor hen moeilijk of niet toegankelijk zijn. Hoeveel moet een leerling immers niet overwinnen om bijvoorbeeld een huishoudboekje van de familie Boissevain in het Gemeentearchief Amsterdam op te snorren? Voor de collectie uit het Amsterdams Historisch Museum geldt zelfs dat de meeste bronnen die op de site gepresenteerd worden normaal in het geheel niet te zien zijn: die zijn netjes en veilig opgeborgen in één van de vele depots. Alle bronnen zijn afkomstig uit de Amsterdamse collecties, maar de site is absoluut even relevant voor scholen buiten de hoofdstad; het maakt niet echt uit of het thema 'Primaire samenlevingsverbanden' nu in Haarlem, Engeland of Amsterdam wordt uitgewerkt ...

De site nodigt uit om dwarsverbanden te leggen: met het trefwoordensysteem ontdekken leerlingen snel relaties tussen de verschillende bronnen, dwars door de thematische indeling heen. Als een docent via de website met zijn leerlingen wil communiceren kan hij of zij gebruik maken van de Docentenhomepage. Hiermee kan elke docent, die een wachtwoord heeft aangevraagd, instructies voor een onderzoek geven. De homepage levert ook het instrumentarium om bronnen te selecteren voor een groepsopdracht. Elke docent kan zijn of haar docentenhomepage opmaken via een eigen beheerspagina. Dat is in feite niet meer dan een eenvoudig in te vullen schema om de bovengenoemde informatie in te zetten. Met het leerlingenbeheer-

www.bronnenuitamsterdam.nl

Doelgroep:
tweede fase havo/vwo
Domein:
Primaire Samenlevingsverbanden
Benodigde tijd:
geheel naar eigen behoefte
Financiële steun:
Mondriaanstichting en OC&W

Voor nadere informatie en/of het aanvragen van docentenwachtwoorden:
Amsterdams Historisch Museum,
Arja van Veldhuizen,
avanveldhuizen@compuserve.com
tel. 020-5231822 (ma/di/do)

Gemeentearchief Amsterdam,
Betsy Dokter,
edokter@gaaweb.nl
tel. 020-5720359

systeem geeft u elke leerling een eigen wachtwoord. Een leerling die met dat wachtwoord inlogt, ontmoet automatisch uw docenthomepage.

Einde verhaal?

Helemaal klaar is zo'n website nooit. Bovendien levert het gebruik in de praktijk nieuwe inzichten en wensen op. Zo is al meermalen door docenten gevraagd om toch suggesties voor al dan niet kant en klare opdrachten toe te voegen. Zonder de open structuur van de site – en daarmee de brede toepasbaarheid – geweld aan te doen, zullen wij in de komende maanden trachten in deze behoefte te voorzien. Bij dezen daarom een verzoek aan de *Kleio*-lezers: mocht u een opdracht bij de site formuleren voor uw leerlingen of andere tips of aanvullingen hebben voor het gebruik, zou u die dan naar ons kunnen mailen en/of via het forum bekend willen maken aan medegebruikers? Wij willen namelijk van deze site graag een levendig en veelgebruikt interactief medium maken! Want dat was toch het doel van de hele operatie: leerlingen op een zelfstandige wijze en via ICT historisch onderzoek te laten doen waarbij ze oog in oog staan met authentieke historische bronnen die een stukje verleden tot leven brengen.

We zien uw aanvragen voor docentenwachtwoorden met spanning tegemoet.